

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Petri De Dusburg, Ordinis Teutonici Sacerdotis, Chronicon
Prussiae**

Petrus <de Dusburg>

Francofurti ; Lipsiae ; Regiom. Pruss., 1679

Dissertatio IIX. De Diis secundi & tertii Ordinis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11850

Potrimpo Prusſorum dici verè poſſunt, poſſe etiam Veneri applicari, Solus ſexus dubium alicui forſan movebit, qui in Potrimpo & Veneri, ut & Gothorum Frigga, non eſt idem. Verum & hanc difficultatem nos ſuperatorus ſperamus. Et quidem Frigga nobis negotium facere nequit, cum non ignoremus, eam etiam ab Adamo Bremeniſi appellari, non Friggam Deam, ſed Fricconem Deum. Sic enim ille: *Tertius eſt Fricco pacem voluptatemq; largiens mortalibus. Cujus etiam ſimulacrum fingunt ingenti Priapo.* Undè haut difficulter colligitur, Numen illud apud Veteres Gothos utriusque fuiſſe ſexus. Idem de Veneri dici poteſt, utpote quæ itidem utriusque ſexus fuiſſe creditur. Notanda hic ſunt Macrobii verba *ex lib. 3. Saturn. cap. 8. de prompta*, ubi de Veneri ita loquitur: *Eandem affirmat (Philochorus) eſſe Lunam. Nam & ei ſacrificium facere viros cum veſte muliebri, mulieres cum virili, quod eadem & mas exiſtimatur & femina.* Et hæc eſt cauſa, cur Pruſſi Numen illud, quod alii formâ muliebri ſingebant, finxerint formâ virili. Lucem his affundent, quæ habet Joan. Schæffer. *in Uſſal. antiq. cap. 8.* Gerhard. Joan. Voſſius *Idololatr. cap. 27.*

DISSERTATIO IIX.

De

Diis ſecundi & tertii Ordinis.

- (1.) *Inter plures Deos diſcrimen aliquod agnoverunt olim Romani, Gothi, Pruſſi. Tres Dii minorum gentium apud Veteres Pruſſos. (2.) Curcho primus inter Deos minores. (3.) Dicitur etiam Curche, Gorcho, Gurcho. Ubi fuerit cultus. Ejuſ ſtatua. Quibus præſuerit rebus. (4.) Worskaitus & Iſchwambratus antea Waidewutus & Prutenus. Hi pro populo ſe Diis manibus devoverunt. In Deos relati. Vorskaito, dubium Deum an Sacerdos. Quod fuerit Worskaiti & Iſchwambrati impc.*

imperium. (5.) Dii tertii ordinis & eorum munia enumerantur. Difficultates quæ hic se offerunt enodantur. Virunculi domestici. (6.) Serpentes in Prussia & Lithuania culti. (7.) Alce pro Deo colitur à Prussicis Populis. Et alia animalia, item tonitrua, Sol, Luna, Stelle, omnes penè res create. (8.) An Prussi agnoverint discrimen inter Deos ipsos, & res Diis sacras. Homines Deorum loco culti. (9.) Non omnes Deos omnes Prussi coluere, sed quos sibi quevis gens spectatim elegerat.

Nulla fortasse gens reperitur, quæ inter plures Deos, quos religioso prosequitur cultu, non agnoscat discrimen aliquod, ita ut alios ex iis faciat majorum, alios minorum gentium Deos. Romani certè, quos etiam supra in Prussiam venisse probavimus, primò habuere Deos *Consentes*, ut eos appellat Varro *libr. 1. de Re Rustica cap. 1.* Hos Ennius disticho sequenti comprehendit:

*Juno, Vesta, Minerva, Ceres, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Jovis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.*

His adjugebant alios, quos cum prioribus vocabant *Selectos*, ut fuere, præter dictos: *Janus, Saturnus, Sol, Bacchus, &c.* Habebant denique alios adhuc minorum gentium Deos, quos *Indigetes* appellabant, puta, *Herculem, Faunum, Carmentam, Evandrum &c.* Aliarum gentium Deos & idololatriam hîc enarrare, nihil attinet. Facere tamen non possum, quin de Gothis, à quibus sacra sua Veteres Prussos habuisse perquam est verisimile, quædam saltem hic subjiciam. Habuerunt Gothi tres majorum gentium Deos, ut superiore Dissertatione luculenter à nobis demonstratum est. Habuerunt præter illos adhuc alios tres minorum gentium, nimirum *Merthothia* (sive *Metodinum*) *Fro* & *Olerum*. Tandem habuerunt etiam alios tertii Ordinis Deos, quorum nomina fuere *Vagnostus, Hadingus, Rosticphus, Rostarius.* *vid. Joannes Magnus libr. 1. Histor. Sueo Goth. cap. 10. Olaus Magnus libr. 3. Histor. Septentrion. cap. 4. Johannes Schæfferus in Upsalia Antiqua cap. 9.* Non secus etiam se res habuit apud Veteres

s

Prus-

Prussos. Tres majorum gentium Deos jam superiore Dissertatione vidimus, progrediamur jam ad tres minores, videlicet CURCHUM, VURSKAITUM & ISCHWAMBRATUM.

II. Quod ad ordinem horum Deorum attinet, de eo, qualis fuerit, non satis constat. Scriptores siquidem nostri eum, planè negligunt, ideoque in eorum enumeratione parum penitent habent, quem Deorum præponant, quemve postponant. Hennebergerus, qui ubique Grunovium sequitur, sic eos enumerat: Vurskaito, Ischvambtrato & Gorcho. Non aliter Thomas Waisfelius. Sed Schuzius Ischvambtratum Vorskaito præfert, ultimoque loco recenset Gorchum. Utrum data operâ, an verò casu hoc factum, parum compertum est. Ego putaverim Curchum reliquis esse præferendum. Ejus quippe in Privilegio Prussis veteribus Ann. 1249. à Jacobo Archidiacono Leodiensi Legato Pontificis Romani concessò mentio fit, ut præcipui cujusdam Prussorum Dei. Adde quod ipsi ex præcipuis Quercubus una fuit dicata, quem honorem reliquis nusquam apud vetustiores, (quin nec apud juniores) fuisse exhibitum legas.

III. Primus ergò, nostrâ sententiâ, inter minores Deos fuit CURCHO, ut appellatur in Privilegio superiore numero citato. Eodem nomen hoc modo legit & Grunovius. Alii recentiores illud corruerunt scribentes GORCHO, ut Hennebergerus; vel GURCHO, ut Schuzius. Locus ubi colebatur, plerorumque Scriptorum confessione fuit Quercus juxta oppidum, tunc *Swentomest*, id est, Sancta Civitas, nunc verò *Heiligenbeyl* dictum. Consuli possunt eâ de re Hennebergerus in *Commentario ad Tabulam Prussicam Geogr. pag. 156.* Schuzius & Waisfelius in *Chronica.* Thom. Treterus in *Vitis Episcoporum Varmiensium sub Anselmo.* Vide etiam supra *Dissert. IV. num. IV.* Aliiter tamen sensisse videtur Hennebergerus antè conscriptos modo laudatos Commentarios, cum in libello de Veteri Prussia, sub quavis quercu tribus illis Diis minoribus Vurskaito, Ischvambtrato & Curcho sacrificia offerri potuisse scripserit. Sub dicta quercu Heiligenbeilensi collocata erat *statua* Curchi, quod colligi satis manifestè potest ex verbis supra citati Privilegii, quæ hîc dabimus: *Idolo (Lege Idolo) quod semel in anno collectis frugibus*

consecuerunt constringere (in Germanica Privilegii dicti versione satis antiqua, ut ex Dialecto cognoscitur, quam versionem mecum communicavit Nobilissimus Vir Dominus Gotofredus Zamelius, Consul Elbingensis dignissimus & meritissimus, non habet verbum *zerbrechen* / quod respondeat verbo constringere, sed verbum *machen* id est, facere) & pro Deo colere, cui nomen Curche imposuerunt, vel aliis Diis, qui non fecerunt caelum & terram, quibuscumq; nominibus appellarentur de cetero non libabunt, sed in fide DOMINI nostri JESU CHRISTI & Ecclesie Catholicae & obedientia & subjectione Romanae Ecclesiae firmi & stabiles permanebunt. Observa hic, Curcho singulis novam statuam confractam vetustiore fuisse positam, quod de ceterorum Deorum statuis, utrum dici queat, dubito. Imperium Curchi extendebat se in *esculenta & potulenta*, quod non tantum auctoritas Scriptorum recentiorum comprobatur, sed ex dicto etiam Privilegio non obscure colligitur, cum in eodem ex frugibus collectis sacrificia Curcho fuisse oblata legantur. A Masoviis vicinis Prussos hunc Deum accepisse, scripsit Grunovius, & ex eo Hennebergerus in *Commentario pag. 156.* Verum cum Polonici Scriptores Curchum inter Veteres gentis suae Deos non recensent, nec appareat, quam Prussicorum annalium fide Grunovius hoc asserat, calculum nostrum his non addimus.

IV. Sub nominibus WORSKAITI & ISCHWAMBRATI, five SCWEIBRATI, ut eum quidam appellant coluisse dicuntur Veteres Prussi WAIDEWUTUM & PRUTENUM primos gentis suae Reges. Hi namque affectam jam aetate pro suorum salute se Diis devoverunt, & quod facilius Deorum commercio jamjam fructuri, suorum saluti consulere, ultro se in pyram è quernis accensam lignis conjecerunt. Quamobrem à Prussis memorem beneficiorum animum declaraturis, in Deos sunt relati, ita ut Waidevutus sub nomine Vorskaiti, Brutenus Schvveibrati vel Ischvvambrati colerentur. Hæc ex Grunovio Henneberger. *de Vet. Pruss. fol. n. seq.* Thomas Clagius *loc. cit. pag. 52.* Nos quamvis Deos illos in Prussia fuisse cultos (de iis tamen in antiquioribus Historicis nec vola nec vestigium) præfractè non negaverimus, illud tamen, quod de Waidevuto & Pruteno refer-

tur, commentum esse cerebri Grunoviani non ex vano arbitramur. Notandum est, Joannem Meletium, quem alii sequuntur, in hoc capite Ducem, Vorskaitum non referre inter Deos, sed statuere, nomen hoc fuisse Waidelottarum, id est, Prussicorum Sacerdotum. Undè haut difficulter colligas, aut Grunovium, nomen, quod Sacerdotibus omnibus erat commue, Deo huic tribuisse ut proprium; aut contra, Meletium nomen quod erat Dei proprium per errorem tribuere Sacerdotibus. Cum autem in rebus adeò vetustis nulla extent antiqua monumenta, ex quibus lis hæc componi queat, nihil hîc temerè statuendum esse putamus. Illud tamen virgulam censoriam meretur, quod Waiselius (qui & aliàs multa sine judicio, tametsi sibi sint contraria, corradere consuevit) & Deum Vurskaitum & Sacerdotes Vurskaitos agnoscat, ut ex collatione locorum evidens est. *vid. fol. 18. b. & fol. 19. b.* Ad extremum notandum est, Vurskaito imperium tribui in jumenta, puta, equos, boves, fues, oves, aliæque animalia quadrupedia: Ischvvambrato autem, in anseres, gallinas, anates, columbas, aliasque volucres. *Vid. Henneberger. de Vet. Pruss. fol. 11. b. sequ. Waisel. fol. 18. a. Schuz. fol. 3. b. sequ.*

V. Venio jam ad Deos tertii Ordinis. Thomas Waiselius in Chronico Prussæ, cum jam Deos illos majorum minorumque gentium, de quibus hætenus egimus, enumerasset, subjicit Catalogum Deorum, quos Prussii calamitatibus pressi, ut & festis diebus, invocare soliti sunt. In illo Catalogo Dij recensentur sequentes: (1.) OCCOPIRNUM Deus cæli & terræ. (2.) SCHWEIXTIX Deus Lucis. (3.) AVSCHWEITUS (quem alii AVSCEVTUM vocant) Deus ægrotantium atque sanorum. (4.) ANTRIMPUS Deus maris magnorumque lacuum. (5.) POTRYMPUS Deus aquarum fluentium sive fluminum. (6.) PERDOYTUS Deus navium (alii GARDOÆTEN faciunt Nautarum Deum.) (7.) PERGUBRIUS (alii vocant PERGRIBRIUM, fortasse minus rectè) Deus plantarum omniumque germinum. (8.) PILVITUS (aliis PELVITUS) Deus divitiarum, (quod nomen cum Latino Plutus ferè convenit.) (9.) PERCUNUS Deus tonitruum & tempestatum.

pestatum. (10.) PECULLUS Deus inferorum & tenebrarum. (11.) POCULLUS Deus spirituum volantium sive Cæcodæmonum. (12.) PUSCHKAITUS Deus terræ, sub sambuco habitans (alii Puschkaitum sive Puscatum, quem Martinus Murinius Paschvitem appellat, sacris lucis præfuisse memorant) (13.) BARSTUCCÆ (alii Marcopetas vocant) Dii subterranei, *die Kleinen Erdleute* / ministri cæterorum fuerunt Deorum. Quamvis Martinus Murinius eos non nisi Paschvito Deo attribuat. Ex hoc Catalogo liquidò constat, miram apud Waisselium Deorum Prussicorum esse confusionem. Cum enim jam antea Deos majores, Percunum, Pecullum & Potrumpum, enumeraverit, quid opus fuerat, eosdem hic repetere, aliisque Diis minutioribus immiscere. Illi enim, quos hic quinto, nono & decimo loco enumeratos animadvertis, sunt Dii majores, de quibus superiore Dissertatione à nobis actum. Deinde perperam quoque decimum ab undecimo distinguit, cum Pikollus, qui & Pokollus, sit Deus inferorum malorumque geniorum. Eadem quidem ratione Deos hos enumerat Joannes Meletius in Epistola de Religione Borussiae, sed hoc ipsi vitio verti nequit, cum ille discrimen inter Deos majores minoresque prorsus ignoret, eosque tantum Deos enarret, quos Prussorum Veterum reliquæ suo adhuc tempore in sacris invocare solebant. Waisselius autem, qui hoc discrimen probè noverat, debebat vel tribus saltem verbis indicare, ab aliis Scriptoribus Deos illos confundi, aut etiam Prussos ipsos postremis temporibus discrimen illud Deorum sustulisse. Et certè quoniam Meletius, cui multum deferò, Prussos Veteres hoc ordine Numina sua in sacris invocasse testatur, venit non raro in mentem cogitare, quod etiam superiore Dissertatione non dissimulavimus, apud Prussos postremis temporibus, postquam tres Dii majores à Boleslao I. Chrobry Rege Poloniae fuere cum Quercu Romoveana Vulcano traditi, Deos illos non tantum non refectos, sed discrimen etiam illud inter majora & minora Numina esse sublatum, quin etiam alia majoribus illis esse præposita, inter quæ primum obtinuit locum Occopirrus, tanquam Deus cæli & terræ. Accenset Johannes Meletius Diis Prussicis etiam eos, qui lingua Ruthenica COLTKI, Græcâ KOBALI (à κόβαλι, quod

quod Damonem quendam Dionysiacum asperum & immitem, significat) Germanicâ verò COBALDI nominantur. Nos eosdem illos esse putamus, quas Barstuccas & Marcopetas, licet eos Meletius distingvat. Apparebant ægrotis præsertim nocturno tempore, lunâ lucente, credebantur etiam nutritoribus suis comportare frumentum ex ingratorum horreis & granariis ablatum. *Vid.* Martinus Murinius in *Chron. Pruss. cap. 5. pag. 9.* Ejus generis virunculos domesticos, qui domestica opera solebant obire, habuerunt etiam Gothi, ut ex Olai Magni *lib. 3. Hist. Septentr. cap. 10.* constat.

VI. Præter enumeratos jam Deos, solebant etiam Prussi veteres Deorum loco bruta animalia colere, & in his præcipuè SERPENTES. Horum cultus antiquissimus fuisse videtur, cum apud Ægyptios, Græcos, Romanos, Indos, Gothos, Samogitas, aliasque plurimas gentes etiam antiquissimis temporibus, eos Deorum instar, cultos esse legamus, quo nihil acceptius contingere potuit Cacodæmoni, qui primos nostros parentes sub specie serpentis deceperat. Æsculapios verò hos Prussi non in quercubus solum, sed etiam domi suæ consueverant fovere. Quam pertinax ille serpentum cultus fuerit, docet nos Sigismundus Liber Baro ab Herberstein, qui memorabile hujus rei de Lithvano quodam memorat exemplum: *Cum, inquit, priori ex Masovia itinere rediens in Troki (oppidum est Lithvaniæ duobus à Vilna distans milliaribus) venissem, referebat Hospes meus, ad quem forte diverteram, se eodem, quo ibi eram anno ab ejusmodi quodam serpentis cultore aliquot alvearia apum emisse, quem cum oratione sua ad verum Dei cultum adduxisset, utque serpentem, quem volebat, occideret, persuasisset; aliquanto post, cum ad viscendas apes suas eò reversus fuisset, hominem facie deformatum, ore aurium tenuis miserabilem in modum deducto offendit. Tanti mali causam interrogatus, respondit: se, quod serpenti, Deo suo, manus nefarias injecisset, ad piaculum expiandum luendamque pœnam hâc calamitate puniri: multaque graviora, si ad priores ritus suos non rediret, se pati oportere.* Hæc Herberstein in *Commentario Rerum Moscovit. pag. 84.* Idem habet Alexander Gvagin, vel potius Matthias Strykowski Ossostevicius, in *Sarmatia Europæa.* Addit etiam

etiam quatuor à Vilna milliariibus in Villa quadam Regia, Lavarski dicta, serpentes à multis adhuc suo tempore cultos esse. *Vid. Descript. Reipubl. Polonicae pag. 277.* Et, quod mireris, hodièque non in Lithvania tantùm & Samogitia, sed in Prussia quoque reliquias ejus idololatriæ invenias. Sunt enim, qui domi suæ serpentes alunt, extrema, si ipsis aliquid adversi accidat, metuentes. Quin, relatum mihi est non rarò à viris fide dignis, permitti nonnunquam à Deo, ut, si ejus generis serpentes occidantur, greges & armenta Patrifamilias, miserè intereant. De cultu Serpentum agunt etiam Julius Cæsar Scaliger, in *Subtilit. adversus Cardanum Exercit. 33. sect. 2.* & Gerhardus Johannes Vossius *lib. 4. de Orig. & Progressu Idololatr. cap. 63.*

VII. Inter feras Prussi Veteres imprimis ALCEM divino pro sequebantur honore, ut testis est Erasmus Stella *lib. 2. Antiq. Boruss. non longè à principio.* Nec dubium est, quin aliis quoque animalibus divini sint honores delati, cum Petrus de Dusburg omnia animalia pedestria & volatilia hinc videatur comprehendere. Sic enim ille: *Et quia sic Deum non cognoverunt, ideò contigit, quod errando, omnem creaturam pro Deo coluerunt sive Solem, Lunam & stellas, tonitrua, volatilia, quadrupedia etiam usque ad bufonem. in Chron. Pruss. part. 3. cap. 5.* Gemina his habet Auctor Chronici Ordinis Teutonici, quod vulgò **die Ordens Chronick** dicitur, in *Hermanno de Salza fol. 28. b.* Ex recentioribus Matthias Strykovvski Ossostevicius in Sarmatia Europæa: *Præterea, inquit, tonitruis, Luna, stellis, serpentibus, bubonibus* (in prima editione, quam suo nomini supposuit Alexander Gvagyinus An. 1578. legitur bufonibus, & quidem rectius, cum verba hæc manifestè ex Petro de Dusburg & Chronico Ordinis, ubi bufonum fit mentio, deprompta sint. Quamvis neque bubones hinc excludat Strykovvius, ut verba proximè sequentia docent) *& omnibus penè creaturis divinum honorem deferebant.*

IX. Tametsi verò Strykovvius omnibus penè rebus creatis divinos fuisse honores delatos testetur, tamen de quibusdam dubitari potest, sintne illæ pro Diis cultæ, an verò tantùm in Deorum, quibus erant consecratæ, honorem sint religiosa æstimatæ. Auctor Chronici Ordinis de cultu Deorum loquitur hunc in modum:

Ein

Ein iegliches von obbemeldten Landen zu Preussen hatte einen sonderlichen Abgott / den sie anbeteten / vor ihren Gott. Eins Theils beteten die Sonne an / etliche den Mond / etliche die Sterne. Item Leute / Thiere / Schlangen / Frösche / den Donner. Etliche hielten die Walde und Püschheilig / etliche die Wasser. Quibus verbis illud indicare videtur, *homines, animalia, serpentes, bufones, tonitrua, solem, lunam, stellas, Deos fuisse Prussorum.* Sed *sylvas, virgulta, ut & aquas tantum fuisse religiosa, ut Diis consecrata.* Idem de *Sylvis* confirmat & Matthias de Michovia; *In eam, inquit, caliginem montis Prussi prolapsi fuere, quod & sylva illa & aves ferae, in illis consistentes sanctae forent, quicquid in illas ingrederetur, ut sanctum cense-ri deberet, violanti quoque, nemus, feras & alites manus aut pedes Demonum arte curvabantur.* Hæc Matth. de Michovia *libr. 4. Chronic. Polon. cap. 45.* De fontibus & lacubus idem asserit Helmoldus, qui omnes jam citatos ætate præcurrit, *lib. 1. Chronic. Slav. cap. 1.* Non dicit enim, Lacus & fontes divino cultu affectos, sed Diis tantum fuisse sacros, ita ut Christianorum accessu polluerentur. Quando verò D. Mislenta in Præfatione ad Corpus Doctrinæ Prutenicæ Adoratores fluvii Golba excœcari solitos ex Hennebergero refert, latius vocem adoratorum capiendam arbitror, quatenus & eos complectitur, qui juxta amnem illum, Deos in flumine degentes, adorant divinoque cultu prosequuntur. Non aliter etiam fortasse illud est accipiendum, quando Hennebergerus dicit, Prussos *Ignem* pro deo coluisse, ut qui consumit omnia, hominesque vehementer affligit urendo. *in lib. de Vet. Pruss. fol. 12. a.* Idem enim Hennebergerus paulò antè dixerat, ignem fuisse Percuno sacrum. *fol. 11. a.* Sed in tanta gentis illius barbarie vix credi potest, Prussos ejusmodi discrimen facere potuisse; Proinde satius est, ut dicamus, quodvis ex enumeratis modo rebus, cum primis verò ignem, divino cultu fuisse affectum. Quid Auctor Chronici Ordinis per homines pro diis habitos intelligat, dubium est. Si intelligit homines Diis ministrantes, ut Sacerdotes, Vates, Burtos aliosque, certum est eos non fuisse Deos habitos, sed tantum ob commercium, quod ipsis cum Diis intercedere credebatur, sacros & inviolabiles. Sic in urbe Lithvanica Ro-

move;

move, qua de superius pluscula sunt dicta, Auctor Chronici antiqui MS. Germanici, in formâ ut vocant, quartâ, quod asseratur in Bibliothecâ Electorali Regiomontanâ, dicit, non urbem tantam illam fuisse sacram, sed & incolas ipsos, idque ob præsentiam Deorum, qui in dicta urbe colebantur. *Conf. Petrus de Dusburg. Part. 3. Chronic. Pruss. cap. 254.* Quod si verò Auctor Chronici Ordinis per homines intelligit Waidevutum & Brutenam, qui postquam rebus humanis spontè pro salute suorum excessissent, in Deorum numerum relati esse feruntur, tum concedendum est, Prussos etiam homines, videlicet post fata in numerum Deorum relatos, divino cultu affectisse.

IX. Ad ultimum illud adhuc notandum esse ducimus, non omnes Prussiae populos, hæcenus à nobis enumeratos Deos adorasse, sed aliam Provinciam hos, alios aliam adorandos sibi elegisse. Comprobatur hoc ex verbis supra citatis, ubi dicebatur: *Ein iegliches von obbemeldten Landen zu Preussen hat te einen sonderlichen Abgott / den sie anbeteten vor ihren Gott. Eins Theils beteten die Sonne an / etliche den Mond / etc.* Quæ observatio fortasse poterit inservire diversis illis Auctorum sententiis, de quibus num. I. Dissertationis hujus actum est, componendis & inter se conciliandis. Videlicet in quibusdam locis fortasse Deus nautarum vocabatur *Perdoytus*; in aliis *Gardoëtes*. In quibusdam locis culti sunt *Barfucce*, in aliis iisdem sub nomine *Marcopetarum* honorabantur. Quædam fortasse gentes putarunt *Marcopetas* esse ministros Deorum omnium; Aliæ eos tantum Paschvito Deo ministeria præstare credebant. Ut paucis reliqua complectar, quævis gens Deos sibi peculiare videtur in Patronos elegisse, quos calamitatibus pressa invocaret, cum primis autem eos, quos rebus sibi necessariis præpositos esse sciebat. Quare accolæ maris Baltici invocabant in primis *Perdoytum* sive *Gardoëtem* Deum nautarum: Accolæ fluminum colebant *Potrympum*: Accolæ lacuum *Antympum*. Agricolæ suum *Pergubrium*.
Alii alios.